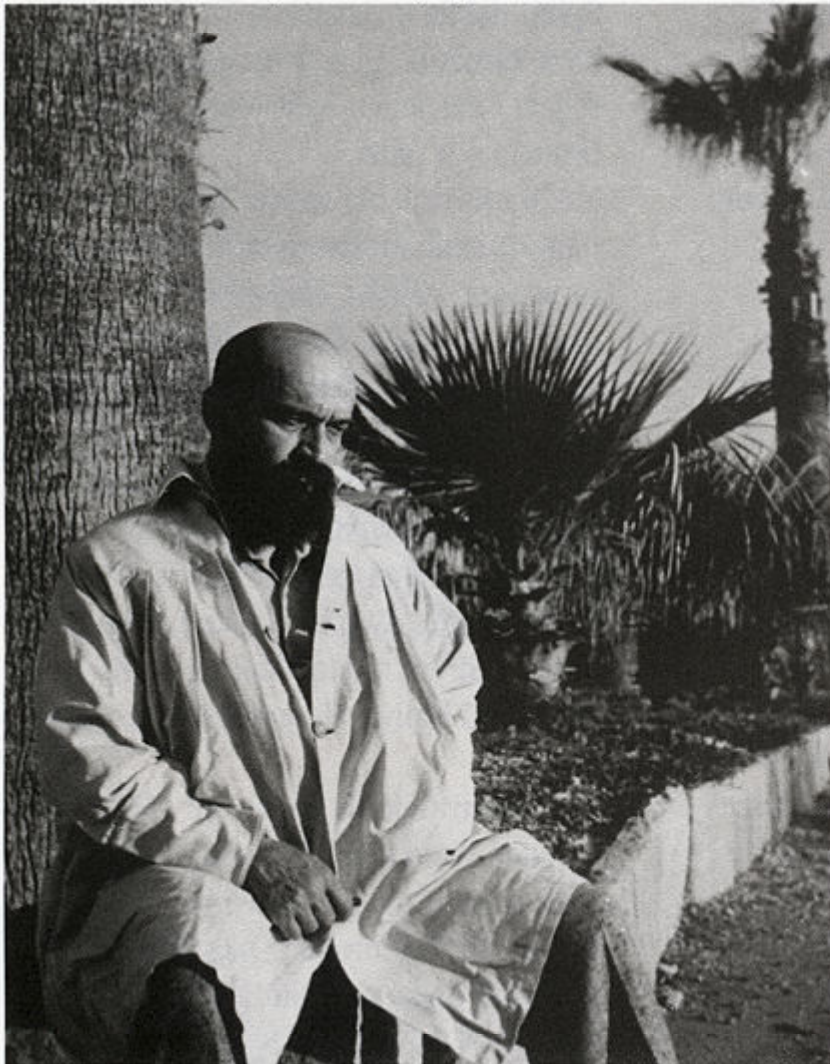

DOPUNE MEŠTROVIĆEVIH RADOVA U GALERIJ MEŠTROVIĆ U SPLITU

DUŠKO KEČKEMET

Ivan Meštrović je tridesetih godina, uoči rata, napisao oporuku i pohranio je kod zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca na Kaptolu.

Kada ga je Milovan Đilas posjetio u Americi, u emigraciji, i ponudio mu u Titovo ime da će mu u domovini sagraditi galeriju za njegove skulpture, odgovorio mu je da to nije potrebno, jer je on već načinio oporuku koju je

*Ivan Meštrović u parku vile na Mejama u Splitu 1939. ? godine.
FIM - Atelijer Meštrović, Zagreb*

posredstvom dr. Rittiga dostavio Vladi Republike Hrvatske. Dana 7. prosinca 1951. uputio je predsjedniku Vlade NR Hrvatske dr. Vladimiru Bakariću pismo kojim nudi svoju ostavštinu "narodu i zemlji Hrvatske".

Vlada je prihvatila Meštrovićevu ponudu i 31. siječnja 1952. potpisala s njim darovni ugovor kojim on poklanja stambene zgrade u Zagrebu i Splitu, obiteljski mauzolej u Otavicama i djela prema trima priloženim popisima. U darovnom ugovoru Meštrović je postavio nekoliko uvjeta u vezi s darovanim i pohranjenim djelima u njegovoj palači u Splitu. Oni glase:

"a) da će umjetnička djela pod I. a) ovog

Ugovora smjestiti u Zagrebu i Splitu u muzeje, koji će sačinjavati samostalnu odijeljenu cjelinu darovateljevih radova, i to onako kako je to naznačeno u priloženim popisima tih djela. Daroprimac će se brinuti oko stručnog smještaja i čuvanja navedenih djela i neće ni pod kojim vidom dozvoliti njihovo plastično kopiranje, te se obvezuje da ih neće ni pod kakvim uvjetima otudjiti niti trajno iznijeti iz spomenutih muzeja...

c) da će darovani objekti u Splitu na Slavenskom šetalištu služiti kao stalni muzej darovateljevih umjetnina, time da će unutrašnji kućni raspored tih objekata ostati onakav kako ga je uredio darovatelj.

Radna soba Ivana Meštrovića u vili na Mejama u Splitu. FIM Atelijer Meštrović, Zagreb

Ukoliko bi se tokom vremena ukazala potreba za racionalnijim unutrašnjim kućnim rasporedom tog muzeja, daroprimac je ovlašten izvesti ga u dogovoru s Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti u Zagrebu...

IV. Daroprimac se obvezuje da će umjetnička djela spomenuta pod I. a) ovog Ugovora, koja se sada nalaze izvan zemlje, o svom trošku spakovati i prevesti u zemlju...

V. Darovatelj će po svom povratku u domovinu odlučiti da li će u naprijed spomenute muzeje uključiti i druga svoja umjetnička djela, slike i crteže.

VI. Daroprimac se obvezuje da će na podesnom i suhom mjestu čuvati sve ostale darovateljeve stvari koje se nalaze u darovanim objektima, uključujući i one koje je darovatelj svojedobno posudio Modernoj galeriji u Splitu, i to sve dotle dok on o ovim stvarima drugačije ne raspoloži..."

Darovnicom je Galerija Meštrović u

Splitu dobila u vlasništvo 70 skulptura: 13 u kamenu, 33 u drvu (uključivši i 29 reljefa i Raspelo u Kašteletu), 21 u bronci i 3 u sadri.

Među njima je bio znatan broj najpoznatijih Meštrovićevih skulptura: u mramoru – *Psiha, Bogorodica s djecom, U očaju, Kontemplacija, Mati zavjetuje dijete, Ženski torzo*; u kamenu – *Sanjarenje, Autor Apokalipse*; u bronci – *Autoportret, Daleki akordi, Vestalinka, Oplakivanje, Nakon poroda, Autoportret iz 1932*; u drvetu – *Glava Krista, Raspelo, Adam, Eva*, kao i brojni sadreni modeli koji su zatim odliveni u broncu ili preklesani u kamen.

Prvi postav Galerije Meštrović 1957. sastojao se od oko 120 djela, vlastitih i onih u autorovu vlasništvu.

Postav iz 1983. brojio je oko 200 izloženih djela, od kojih 137 u vlasništvu Galerije Meštrović, dakle gotovo dvostruko više nego u darovnici.

Kiparovom darovnicom postavljen je osnovni temelj Galerije Meštrović u Splitu, ali je daljnjom brigom Meštrovića i njegove obitelji, kao i onih koji su njome upravljali Galerija unaprijeđena, kako opremom i postavima, tako i novijim izlošcima.

Što je potaknulo kipara Ivana Meštrovića da vrlo bogatu likovnu ostavštinu daruje svome narodu?

Prva, najpresudnija bila je njegova želja da se najistaknutija djela u njegovu posjedu sačuvaju i budu trajno pristupačna javnosti. Znao je mnoge primjere rasipanja djela velikih umjetnika nakon njihove smrti nakon čega je većina završila u javnosti nedostupnim privatnim posjedima, a manji dio u muzejima i galerijama, ali ne na okupu, nego rasuta diljem svijeta. Svaki umjetnik želi da njegova djela nadžive njegovu fizičku smrt. Znao je da se umjetnika može potpuno doživjeti i ispravno vrednovati samo uvidom u veći broj njegovih radova, a ne u pojedinačna djela. Ta je namjera potaknula mnoge stvaraocce da umjetničku ostavštinu daruju zajednici, obvezujući je na čuvanje i predstavljanje umjetnikova djela u cjelini.

Druga presudna činjenica bilo je pitanje dobrog očuvanja i doličnog predstavljanja umjetničke ostavštine. Da je ostala u obitelji, pa i kao djelomična cjelina, njegovi bi nasljednici imali trajnu brigu i znatne troškove uzdržavanja, konzerviranja, izložbenog prostora i dr. Treće, Meštrović je bio uvjeren da bi njegovi bliži i daljnji, tadašnji i kasniji obiteljski nasljednici prodavali njegova djela, a to je tim činom uspio spriječiti,

ostavivši udovici, sinu i kćeri dovoljno nekretninâ i sredstava za život.

Četvrto, nakon što je shvatio da se neće moći vratiti da bi živio i djelovao u domovini, nije bio više vezan za dva doma, za onaj u Splitu i Zagrebu, a znajući socijalističku praksu nacionalizacije posjedâ i kuća, bio je siguran da će i njegova oba doma biti nacionalizirana i prenamjenjena za stanovanje ili neku drugu svrhu, pogotovo zato što je sva njegova obitelj bila u političkoj emigraciji.

Peti bitan razlog bila je njegova želja da umjetničku ostavštinu daruje svom hrvatskom narodu i na taj način vidno i trajno potvrdi i zapečati svoju pripadnost. Bio je uvjeren da će za Hrvatsku nepovoljan režim prije ili kasnije morati pasti, a hrvatski će narod ostati, pa i njegova baština namijenjena njemu. Šesto, Meštrović je znao da će samo kao javna galerijska ustanova njegova umjetnička baština biti promicana u domovini i inozemstvu, biti dostupna domaćim i stranim posjetiteljima, objema galerijama, na izložbama, u katalozima i dr., što bi sve u privatnom obiteljskom posjedu bilo nemoguće. Galerija Meštrović u Splitu zaista je postala jedna od najprivlačnijih i najposjećenijih muzejsko-galerijskih ustanova u zemlji, pogotovo s obzirom na inozemne posjetitelje, pa je broj onih koji su je pohodili, skupno ili samostalno, sedamdesetih i osamdesetih godina iznosio i do osamdeset tisuća na godinu.

Darujući i zgrade namijenjene splitskoj i zagrebačkoj galeriji, Meštrović je izbjegao mogućnost rasipanja kakvo se dogodilo

Stalni postav (u središnjoj prostoriji u prizemlju prije 1962.) djela Ivana Meštrovića u Galeriji Ivana Meštrovića u Splitu. FIM - Galerija Ivana Meštrovića, Split

sa sličnim donacijama poput one Benka Horvata, Joze Kljakovića ili neostvarenja donacija Emanuela Vidovića, Dušana Džamonje, Frane Šimunovića i drugih. Ivan Meštrović je još prije toga nastojao prikazati javnosti svoje odabrane skulpture u stalnom postavu. Stoga je 1933. godine na prvom katu zgrade što ju je kupio u Zagrebu u Ilici 12, postavio galeriju svojih radova otvorenu javnosti. Ta je galerija djelovala nekoliko godina. Nakon Meštrovićeve samostalne izložbe u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1932. u tom su paviljonu ostale njegove goleme spomeničke kulture splitskog *Grgura Ninskog* i chičaških *Indijanaca*. Izgradnjom novoga umjetničkog paviljona, *Doma likovne umjetnosti*, odlučeno je da se stari paviljon namijeni stalnoj galeriji Meštrovićevih skulptura. Otpor nekih umjetnika nesklonih

Meštroviću, a poslije i rat, tijekom kojega je novi paviljon pretvoren u džamiju, onemogućili su taj plan.

Otada datira Meštrovićeve želja da javnosti predstavi svoja djela u jedinstvenom stalnom galerijskom postavu.

U vezi s nabavom i izlaganjem Meštrovićevih skulptura u njegovoj splitskoj galeriji valja spomenuti i jedan megalomanski projekt, koji, srećom, nije izveden (zacijelo zbog pomanjkanja sredstava), a s kojim se Meštrović za života zasigurno ne bi složio zbog njegove odbojnosti prema izlaganju sadrenih skulptura. Bio je razrađen projekt izgradnje velikih paviljona do Galerije Meštrović u kojima bi se izložile sve Meštrovićeve skulpture, svih vlasnika, odlivene u sadri. To isticanje količine, a zapostavljanje originala i konačnog

materijala, ne bi na posjetitelje ostavilo ni približno tako jak dojam kao obilazak njegovih djela u Galeriji Meštrović.

Galerija Meštrović izložbeno je postavljena i otvorena javnosti 9. rujna 1952. godine. Posjetivši 1959. Zagreb, Split i Otavice, Meštrović je bio zadovoljan njezinim održavanjem i predstavljanjem.

Preuzimanje Galerije Meštrović te darovanih i pohranjenih skulptura u njoj obavio je 1952. ravnatelj

Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju Cvito Fisković, dopisujući se s Meštrovićem o njezinu uređenju i održavanju.

Meštrovićeva je darovnica obuhvaćala i obližnji Kaštelet (koji je on zvao *Crikvine*), ali samo njegov zapadni dio, jer je istočni već prije bio dao bratu Petru, koji ga je nakon smrti ostavio

nećaku Tomi Meštroviću. Splitska je Općina kasnije otkupila istočni dio Kašteleta i pripojila ga, zajedno sa zapadnim, Galeriji Meštrović.

Meštroviću je bilo osobito stalo da se niz njegovih drevnih reljefa i veliko Raspelo nađu na okupu, pristupačni javnosti, u crkvi koju je za tu svrhu sagradio u Kašteletu. Poslao ih je iz Amerike 1953., pa su tada i postavljeni.

Za prvi izložbeni postav u Galeriji Meštrović moglo se raspolagati samo dijelom palače na Mejama jer su u njoj još bili brojni stanari, pa se nije ni osjećala potreba za većim brojem izložaka. Oslobođanjem cijele palače od stanara osjetila se potreba dopunjavanja muzejskog postava daljnjim skulpturama koje bi upotpunile pregled Meštrovićeva stvaralaštva u svim razdobljima. Galerija je raspolagala i velikim brojem

Stalni postav, od 1962. 1983., (u središnjoj dvorani na katu) djela Ivana Meštrovića u Galeriji Ivana Meštrovića u Splitu. FIM - Galerija Ivana Meštrovića, Split

Meštrovićevih skulptura u pohrani, ali osim onih već izloženih, u kamenu, drvetu i bronci, bilo je oko stotinu sadrenih modela neprivlačnih za trajno izlaganje, a ni sam Meštrović nije odobravao izlaganje skulptura u sadri, nego u konačnom materijalu.

U pismu 12. rujna 1955. Meštrović je odobrio da se neki radovi koji su još u sadri postupno i prema mogućnostima izvedu u trajnom materijalu, kamenu i bronci. To se ponajprije odnosilo na tri sadrene skulpture iz darovnice.

Velike skulpture *Kiklop* i *Odmaranje* odlivene su u broncu, dok je reljef *Andeo svirač*, zajedno sa skulpturom *Udovica*, kipar Radoslav Duhović prenio u kamen.

Godine 1914. pripremao je Meštrović izložbu svojih radova u Splitu, nakon što ih je bio izložio na mletačkom Biennalu, ali ga je rat u tome omeo. Emigrirao je da ga ne bi uhitile austrijske vlasti.

Skulpture u kamenu, drvu i bronci uspio je prenijeti natrag u Italiju, a one u sadri, uglavnom modele skulptura već izvedenih u kamenu, njegovi su splitski prijatelji skrivali na tavanu Obrtničke škole i drugdje. U toj su školi modeli ostali sve do 1932. godine, kad ih je Meštrović posudio za izlaganje tada novoosnovanoj Galeriji umjetnina u Splitu. Otada su bile izložene u posebnoj dvorani te Galerije, koja je 1961, dosljedno uputi iz darovnice, predala Galeriji Meštrović 15 sadrenih skulptura, 1982. daljnjih devet, a 1990. ostalih pet skulptura. One su i dalje ostale u vlasništvu obitelji Meštrović.

Godine 1956. Meštrović je darovao svojoj Galeriji veliku kamenu skulpturu Autor

Apokalipse koja se nalazila u Rimu, kao i sadreni model *Perzefona*, također u Rimu, u jednoga ljevača. Tada je Galeriji darovao i knjižnicu, klišeje i negative što su se u njoj nalazili, a poslao je i 36 starih fotografija svojih skulptura iz bečkog razdoblja. Također je odobrio lijevanje svoga *Autoportreta* u broncu. Od Elizabete Kaštelančić, nećakinje Ruže Meštrović, Galerija je otkupila sadreno poprsje *Ruža Meštrović* i skulpturu *Djevojčica pjeva*, koje je dala lijevati, kao i veći broj crteža iz male kiparove bilježnice.

Još za Meštrovićeva života Galerija je nabavila ove radove: 1956. otkupljeni su od obitelji skladatelja Antuna Dobronića rukopisi mladenačkih Meštrovićevih pjesama, kao i skica *Joba* što ga je prema njegovu modelu klesao njegov đak i suradnik Andrija Krstulović. U beogradskoj ljevaonici Plastika Galerija je 1955. i 1957. dala odliti u broncu skulpture *Autoportret* 1941, *Mali Mate* i skice za *Odmaranje I*, *Sanjarenje*, *Zgrčenu ženu* i *Viktoriju*, a od 1957. do 1962. u Ljevaonici umjetnina u Zagrebu *Autoportret* 1955, *Dječaka s pticom* i skice za *Ratnika*, *Odmaranje II.* i *Kiklopa*, *Sjedeću ženu*, *Portret Z. Bezića* (prema sadrenome modelu otkupljenom iz privatnog vlasništva), *Dječaka s konjićem*, *Muški torzo*, *Ležeću ženu*, poprsje *J. W. Goethea* (prema sadrenome modelu kupljenome od pjesnikova rođaka), *Perzefonu*, *Bogorodicu s Djetetom*, *Orla*, *Stojeći muški akt*, poprsje *Vlaba Bukovca* (zamjenom modela s Jakšom Petrićem), *Atlantidu*, *Joba*, poprsje *Vladimira Becića* (prema sadrenome modelu

kupljenom od Zvonimira Pučara) i velikog *Kiklopa*. Od Općine je Galerija 1957. dobila brončanu studiju *Kraljevića Marka*, od Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju medalju *Dositej Obradović*, od Nikole Adžije njegov portret, od Ljubice Luković portret *Ande Petrović*, od Gradske biblioteke portret *dr. Ante Trumbića*, od umjetničke zbirke u Starigradu portret *Petra Hektorovića*, od Srednje tehničke škole sadreni model velikoga secesijskog *Lava*, koji je u Galeriji temeljito restauriran, od Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika dječjački rad – glavu *J. J. Strossmayera*, od Vjekoslava Ivaniševića otkupila je poprsje *Zvonimira Bezića*, od Sonje Katunarić ranu skupnu skulpturu *Obitelj*, od Danila Fajsa poprsje *Starca*, od Gabrijele Strmac *Glavu djeteta*, od slikara Gustava Likana njegov *Meštrovićev portret* u ulju na platnu, a Društvo Poljičana darovalo je Galeriji sadreni model *Mila Gojsalić*. Iz Amerike je 1969. poslana Galeriji kamena skulptura *Žena tuguje*. Kada je Ivan Meštrović 1959. posjetio Split, ravnatelj Galerije Josip Smrkinić predao mu je popis skulptura iz pohrane, uglavnom sadrenih modela koji su bili u planu za postupno lijevanje, kako bi se prema prijašnjem obećanju pridružili poklonjenim skulpturama iz darovnice. Tih dana Meštrović to nije obavio, a nakon povratka u Ameriku pisao je 4. prosinca 1959. ravnatelju: “S onim stvarima, koje ste na listi obilježili križićima, a za koje sam vam rekao, da će moći biti priključene darovnici, pisati ću vam drugom zgodom, kad budem imao više

vremena.”

Međutim, zbog bolesti, tragične smrti sina Tvrтка i skore smrti Meštrović to nije dospio obaviti, pa su željeni radovi, od kojih je dio izložen u stalnom postavu, ostali i dalje vlasništvo njegove obitelji. Ipak je 1960. darovnici dodao sadrene skulpture *Atlantida*, *Vesela mladost* i *Job*, modelirane u Rimu 1946, i ranu skulpturu *Udovice*, koju je Galerija dala klesati. Tom je prigodom omogućio da se 23 sadrena modela skulptura, nastala u isto doba, pohranjena u franjevacu, iz Rima prenesu u splitsku Galeriju i tu pridruže ostalima u pohrani, kao i sadreni model velike skulpture *Rimska Pietà* koji se nalazio u Zavodu sv. Jeronima. Kada je ravnatelj Galerije tražio odobrenje da se Pietà odlije u broncu i izloži, otpisao je: “Ovom prilikom hoću da vam spomenem da ni u jednom slučaju ne dozvoljavam lijevanje ili klesanje velike *Pietà*. Pridržite je sa ostalim spremljenim stvarima u gipsu tako kako je.” Tada je na pisao ovo: “Reda i jasnoća radi, ja bih vas molio, da mi za svaku stvar (skulpturu) pišete i upitate za moje mišljenje i pristanak.” Meštrović se inače protivio umnožavanju svojih skulptura, iznimno odobravajući lijevanje nekih u replici, i to za javne svrhe. “Želja mu je bila” – pisala je 1966. udovica Olga Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti – “da što više njegovih radova bude izloženo na jednom mjestu, i to u kući koju je on u tu svrhu sagradio i poklonio gradu Splitu, u uvjerenju da će stranci i zbog toga dolaziti tamo...” Nakon Meštrovićeve smrti 1962. Galerija

je u Ljevaonici umjetnina u Zagrebu odlila skulpture *Odmaranje*, *Umjetnik naroda moga*, *Žena kraj mora*, *Vapaj*, glave Krista, Josipa, Marije i Marte, a od velikih skulptura *Rimska Pietà*, *Glava junaka I-III*, *Glava vojnika I-II* i *Djevojčica pjeva*.

Od Olge Meštrović dobiveno je 1966. poprsje sina Tvrtka, kao i *Dekoratívni postament*, skice *Karijatida I-II* i *Kiklopa*. Stevan Živanović iz Beograda, nekadašnji voditelj gradnje *Spomenika neznanom junaku* na Avali darovao je Galeriji arhivsku dokumentaciju o gradnji.

U razdoblju 1979-1984. rukovodio sam Galerijom Meštrović, s kojom sam i prije aktivno surađivao. Tada sam udovici Meštrović pisao: "U samoj palači i Kašteletu nastojat ćemo popuniti izložbeni postav nekim novim radovima ili odljevima", a kćerki Marici sam priopćio da ćemo nastojati otkupiti neka djela izložena u Galeriji, a u vlasništvu su obitelji te da bismo joj mogli osigurati novac za dolazak i boravak u domovini. U gradskim i republičkim upravnim tijelima pokrenuo sam pothvat nabave sredstva za otkup izložbenih Meštrovićevih skulptura koje su još vlasništvo obitelji te stoga nije osigurano njihovo izlaganje u budućnosti, kao i to da se odliju u bronzu ili preklešu u kamen neki istaknutiji sadreni modeli koji su u obiteljskoj pohrani u Meštrovićevoj galeriji, pogotovo kao pripremu za što stvarniji doprinos proslavi stote obljetnice Meštrovićeva rođenja skore 1983. godine. Naišao sam na razumijevanje i obećana mi je pomoć. O tome sam pisao 26. lipnja i 20.

studenoga 1979. kiparovoju udovici, upozoravajući je na mogućnost oštećivanja i propadanja starih sadrenih modela, a posebno na ugroženost velikog broja Meštrovićevih crteža koje, spakirane, smotane u tuljce i nefiksirane, nije moguće dobro očuvati. Općina je bila voljna u ime otkupa dati obitelji na Mejama i neke građevne terene, pa i novogradnju za njihov boravak u Splitu.

Međutim, Meštrovićeva udovica nije pristala na otkup cijele obiteljske izložene pohrane u Galeriji, nego na postupni pojedinačni otkup prema potrebama članova obitelji, ali je odobrila da sadrene modele kojima prijeti opasnost od propadanja i oštećivanja odlijevamo u bronzu prema našim raspoloživim novčanim sredstvima. Ponajprije sam upozorio na vrlo trošne sadrene modele u Galeriji umjetnina iz 1908.-1909. godine, koji su tu bili izloženi još od 1932. i često oštećivani tijekom prijašnjih uskladištenja i prijenosa te od posjetilaca. Udovica mi je čak 10. ožujka 1984. pisala da bi se osigurani iznosi od autorskih prava morali upotrijebiti "za manje popravke objekata u Galeriji, a ne za druge svrhe." Tako sam od Olge Meštrović 1980. i 1981. otkupio za Galeriju malu bronzu *Pietà*, mramorni reljef *Djevojka s violinom* i dva drvena reljefa iz 1914. *Mladića* i *Djevojku*, dok je četiri velika izložena crteža, kaširana na drvu, gđa Meštrović darovala Galeriji. Na moju zamolbu Olga Meštrović poslala je dio kiparova alata, njegovu radnu kutu i kapu jer u splitskom atelijeru nije bilo sačuvano ništa od njegova alata. Od

obitelji Meštrović Galerija je dobila na dar brončane studije *Karijatide III i IV*, *Raspeća I i II*, *Prikazanja u bramuu*, s time da je odobrila izvoz njihovih sadrenih modela.

Galerija je od 1980. do 1984. u ljevaonici B. Hočevara *Torzo* u Zagrebu dala izliti skulpture *Obitelj*, *Starac*, *Glava djeteta*, *Pastir II*, *Glava Kraljevića Marka*, *Sjedeći ženski akt I-II*, *Glava sv. Ivana*, *Torzo muškarca*, *Udovica s djetetom*, *Moja majka*, *Ranjeni junak*, *Velika udovica*. Kao dar Marice Meštrović u Vladimira i Andrije Šeba u Zagrebu odlivene su za galeriju skulpture *Bogorodica s djetetom*, *Mojsije* i *Glava Joba*.

Na povoljan je način, odobrenjem Olge Meštrović, a u suradnji s kćerkom Maricom, nabavljena i velika količina Meštrovićevih crteža pohranjenih u Galeriji. Oni crteži koji su trideset godina bili nepropisno zalijepljeni i izloženi svjetlosti u blagovaonici potpuno su izbljijedjeli i propali.

Godine 1981. obavio sam s Maricom Meštrović podjelu pohranjenih crteža i nacрта. Za Galeriju je izabrano 425 crteža i 86 arhitektonskih nacрта, a za obitelj 247 crteža. Odabir sam proveo s obzirom na likovne kvalitete crteža, a Galerija je zadržala i sve rane crtački vrlo vrijedne Meštrovićeve crteže, ali i one koji su bili studije za skulpture u Galeriji i drugdje u domovini. Uglavnom je bila riječ o podjeli većeg broja crteža istog motiva u neznatno različitim varijantama. Galerija je pripremila svu dokumentaciju i dobila odobrenje komisije Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju za izvoznju dozvolu. Crteže je udovica pohranila u

Umjetničkoj galeriji Sveučilišta Notre Dame, gdje je jedno krilo posvećeno Meštrovićevim djelima.

Sve skulpture, Galerijine i pohranjene, kao i dobiveni i izvezeni crteži, fotografirani su, pa je jedan komplet poslan Atelijeru Meštrović u Zagreb, jedan Galeriji Notre Dame u Ameriku, a jedan je zadržan u Galeriji Meštrović radi boljeg i svestranijeg uvida u Meštrovićevo stvaralaštvo, ali i radi sačuvanja dokumentacije u slučaju prirodne ili ratne nepogode. To sam predložio i navedenim galerijama, ali bez rezultata. Nužno je spomenuti da je Galerija Meštrović prije gotovo svu pozornost pridavala izložbenoj djelatnosti ustanove. Iako je broj izložaka tada bio malo manji nego nakon kasnijih otkupa, darova i lijevanja, održavanje izložbenih dvorana i parka sa skulpturama bilo je uzorno. Odlična je bila i suradnja s četiri najuspješnije turističke organizacije u gradu, koje su svoje organizirane posjete redovito usmjeravale u Galeriju Meštrović, što je čak izazivalo prosvjede ostalih muzeja i galerija u gradu, u kojima je posjet bio deseterostruko manji.

Međutim, Galerija Meštrović godinama je djelovala bez ijednog stručnjaka, pa je bila potpuno zanemarena ostala stručna muzeološka djelatnost. Pohrana neizloženih sadrenih modela bila je kritična, atelijer i druge prostorije su prokišnjavali, skulpture nisu bile kartotečno ni fotografski dokumentirane i sl. Obavljeni su mnogi radovi i na tim područjima, a broj posjetitelja ostao je jednako velik. Tiskan je novi višejezični reprezentativni katalog, plakat, izrađeni

dijapozitivi i film o Galeriji. Nadgledana je izrada suvenira prema Meštrovićevim skulpturama, koja je do tada degradirala Meštrovićeva djela. U tu je svrhu imenovana stručna komisija koja je odobravala ili zabranjivala prodaju tih suvenira. Svu je djelatnost donekle olakšala priprema za proslavu stote obljetnice Meštrovićeva rođenja 1983. godine, što je, uz privređivanje same Galerije, osiguralo i neke dodatne prihode. Ipak, svi planirani radovi nisu mogli biti provedeni zbog nedostatka sredstava.

Svim tim djelatnostima Galerija Meštrović udvostručila je svoj izložbeni i uskladišteni fondus provodeći načelo koje je i sam Meštrović preporučivao: skulpture se izlažu samo u konačnom materijalu – kamenu, drvetu i bronci, a ne u pripremljenoj i općenito odbojnoj sadri (osim u atelijeru, u kojemu se prikazuju skulpture u nastanku).

Podaci su iz arhiva, inventarskih popisa radova i prepiske s obitelji Meštrović u Galeriji Meštrović u Splitu.

ADDITIONS TO MEŠTROVIĆ'S WORKS IN THE MEŠTROVIĆ GALLERY IN SPLIT

On January 31st 1952, the Government of the People's Republic of Croatia signed a bequest agreement with Meštrović by which the artist donated to "the people and county of Croatia" residential houses in Zagreb and Split, the family mausoleum in Otavice and works according to enclosed lists. This bequest gave the Meštrović Gallery in Split ownership of 70 sculptures, including a considerable number of Meštrović's best known works. The first exhibition at the Gallery in 1957 contained some 120 works, some that were owned by the Gallery and some owned by Meštrović. The exhibition in 1983 numbered some 200 exhibits, 137 of them owned by the Gallery, namely almost double the number from the bequest. That is to say that the sculptor's bequest laid out the basic framework for the Gallery, which received additions to its holdings through the continuing care on the part of the artist and his family, as well as those in charge of the Gallery. Some of the plaster sculptures were, either in arrangement with the author, or later with his widow and daughter, executed in stone or bronze in order to preserve them from decay.

Meštrović himself was opposed to the replication of his sculptures, and allowed the casting of replicas only in exceptional cases that served a public function, and he wanted as many of his works as possible to be exhibited in one place in the house that he built with that purpose in mind in Split. Through numerous activities, the Meštrović Gallery in Split doubled its exhibited and stored holdings, carrying out the principle that Meštrović himself recommended: that the sculptures be exhibited only in the final material stone, wood and bronze, and not in the preparatory and generally unappealing plaster of Paris (except in the studio, which presents sculptures as they are being made).